

THAM VỌNG VÀ GIỚI HẠN TRONG ĐỐI THOẠI AN NINH GIỮA NHẬT BẢN VÀ LIÊN MINH CHÂU ÂU*

VALÉRIE NIQUET**

Tháng 1-2024, Liên minh châu Âu (EU) đã tuyên bố ý định thực hiện Thỏa thuận Đối tác quốc phòng và an ninh với Nhật Bản sau Tuyên bố chung được đưa ra tại Hội nghị thượng đỉnh EU - Nhật Bản (năm 2023), trong đó nhấn mạnh Nhật Bản và EU là những đối tác quan trọng trong các lĩnh vực hòa bình, an ninh và quốc phòng ở khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương.

Quan hệ đối tác chiến lược ngày càng chặt chẽ hơn

Tuyên bố chung năm 2023 nhấn mạnh, quan hệ đối tác chiến lược giữa EU - Nhật Bản “*gắn gũi hơn bao giờ hết*”; đồng thời, khẳng định an ninh châu Âu có liên hệ trực tiếp với an ninh khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương. Năm 2016, EU công bố Chiến lược toàn cầu về chính sách đối ngoại và an ninh, trong đó khẳng định sự thịnh vượng của EU luôn gắn liền với an ninh của châu Á. Trước

đó, vào năm 2012, Thủ tướng Nhật Bản Abe Shinzo cũng đã đề cao sự liên kết với các đối tác có quan hệ thân thiết, trong đó có EU. Năm 2018, quan hệ đối tác EU - Nhật Bản tiếp tục đạt những bước tiến mới với việc hoàn tất Hiệp định Đối tác kinh tế (EPA). Hiệp định Đối tác chiến lược (PSA) có hiệu lực vào tháng 7-2024, nhân dịp kỷ niệm 50 năm quan hệ EU - Nhật Bản. Quan hệ Đối tác chiến lược giữa EU và Nhật Bản chủ yếu trên các lĩnh vực như: An ninh khí hậu, giải trừ hạt nhân, phát triển hạ tầng cơ sở, bảo mật dữ liệu, an ninh hàng hải và an ninh kinh tế.

Hội nghị thượng đỉnh EU - Nhật Bản (năm 2023) tiếp tục đánh dấu mốc quan trọng trong hợp tác an ninh ở các lĩnh vực gồm: An ninh hàng hải, tăng cường năng lực an ninh ở các nước thứ ba, ứng phó với các mối đe dọa trên mạng, bảo vệ hạ tầng cơ sở quan trọng, phối hợp chống khủng bố, bảo đảm an ninh và quốc phòng. Hai bên tái khẳng định cam kết duy trì trật tự quốc tế tự do và cởi mở dựa trên pháp quyền, phản đối bất kỳ sự thay đổi hiện trạng nào bằng vũ lực hoặc ép buộc “ở bất cứ đâu trên thế giới”. Ở cấp độ khu vực, EU và Nhật Bản đều đồng thuận về chiến lược đối với Ấn

* *Quý Nghiên cứu chiến lược (FRS), Bản số 16/24, <https://www.frstrategie.org/publications/notes/approfondissement-dialogue-sur-securite-entre-japon-union-europeenne-ambitions-limites-2024>, ngày 15-7-2024*

** *Nhà nghiên cứu cấp cao, Quý Nghiên cứu chiến lược Pháp*

Độ Dương - Thái Bình Dương và tuyên bố ý định hướng tới hợp tác trong các lĩnh vực: Y tế, khí hậu, môi trường, tài chính bền vững, an ninh và quốc phòng. Quan hệ đối tác an ninh được tăng cường chủ yếu trong lĩnh vực: Hàng hải, an ninh mạng, cuộc chiến chống lại các mối đe dọa hỗn hợp, thông tin sai lệch, thao túng thông tin và chống khủng bố.

Nhận thức của EU và Nhật Bản về các mối đe dọa

Tất cả tài liệu chính thức của Nhật Bản, trong đó có *Sách xanh ngoại giao* (xuất bản tháng 4-2024) đều đánh giá Nhật Bản chưa bao giờ trải qua tình trạng căng thẳng như hiện nay và luôn coi trọng mối liên hệ chặt chẽ về an ninh giữa châu Âu và Nhật Bản. Tuyên bố chung EU - Nhật Bản (năm 2023) có nhiều điểm liên quan trực tiếp hoặc gián tiếp đến Trung Quốc, trong đó có các yếu tố liên quan đến chất lượng hạ tầng cơ sở. Hai bên đã thiết lập quan hệ đối tác kết nối - được xem như một đối trọng trực tiếp đối với các dự án thuộc Sáng kiến Vành đai và Con đường (BRI) của Trung Quốc - tại các khu vực Ấn Độ Dương, Thái Bình Dương, châu Phi, châu Âu với các đối tác như Serbia (thành viên ngoài EU) và Hungary (thành viên EU). Đối với Nhật Bản, Trung Quốc vừa là đối thủ cạnh tranh trực tiếp, vừa là mối đe dọa ngày càng gia tăng do các hành động “gây rối” của nước này ở eo biển Đài Loan, biển Hoa Đông xung quanh quần đảo Senkaku và trên biển từ phía Nam Trung Quốc. Năm 2019, EU cũng điều chỉnh chiến lược đối với Trung Quốc xoay quanh ba điểm: Trung Quốc là đối tác trong các vấn đề toàn cầu, nhưng đồng thời là đối

thủ cạnh tranh kinh tế và là đối thủ mang tính hệ thống. Trong những năm gần đây, chiến lược Trung Quốc của EU trải qua sự thay đổi lớn theo hướng ít hòa giải hơn.

EU và Nhật Bản hiện chia sẻ các đánh giá tương tự về các mối đe dọa từ Nga và Trung Quốc - là mong muốn cốt lõi của cả hai bên nhằm tăng cường đối thoại và hợp tác trong lĩnh vực an ninh. Ngoài ra, Nhật Bản và EU cũng tập trung vào vấn đề phổ biến vũ khí hủy diệt, chương trình hạt nhân của Triều Tiên, lên án mạnh mẽ việc Triều Tiên và Iran vi phạm nghị quyết của Liên hợp quốc. Việc Triều Tiên gia tăng các vụ thử tên lửa đạn đạo và nguy cơ xung đột leo thang ở Trung Đông là mối lo ngại lớn đối với Nhật Bản và EU. Một yếu tố khác khiến EU và Nhật Bản xích lại gần nhau xuất phát từ Mỹ, với khả năng trở lại nắm quyền của một nhà lãnh đạo khó lường như Donald Trump vào năm 2025.

Khả năng hành động mới của EU và Nhật Bản

Hợp tác an ninh ngày càng tăng giữa EU và Nhật Bản sẽ không thể thực hiện được nếu không có những cam kết mới để củng cố tham vọng này. Nhật Bản đang theo đuổi chiến lược kép, gồm tăng cường liên minh với Mỹ và phát triển năng lực của mình, cho phép Nhật Bản tạo được uy tín trong hợp tác an ninh với EU. Hai bên cũng đang tìm kiếm khả năng hợp tác để cung cấp đào tạo và xây dựng năng lực trong các lĩnh vực an ninh hàng hải và gìn giữ hòa bình. Tháng 12-2022, Chính quyền Kishida Fumio đã phê duyệt ba tài liệu nhằm đẩy nhanh những bước phát triển do cựu Thủ tướng Abe Shinzo khởi xướng, đó là

Chiến lược An ninh quốc gia (NSS) mới, Chiến lược Quốc phòng (NDS) và Chương trình Tăng cường quốc phòng, quyết định tăng ngân sách quốc phòng lên 2% tổng sản phẩm quốc nội (GDP) vào năm 2027. Về phần mình, EU đã công nhận tính cấp bách của các vấn đề an ninh. Chiến lược toàn cầu của EU năm 2016 đề cập đến các cuộc khủng hoảng trong và ngoài biên giới EU hiện nay, khẳng định châu Á là một trong những mối quan tâm này. Năm 2021, EU công bố Chiến lược Hợp tác Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương, trong đó đề cập cụ thể đến khả năng tổ chức sự hiện diện phối hợp của hải quân châu Âu tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương. Như vậy, khía cạnh an ninh “cứng” đã trở nên quan trọng hơn trong cuộc đối thoại an ninh giữa EU và Nhật Bản.

Những giới hạn quan trọng

Mặc dù có nhiều tuyên bố ủng hộ việc tăng cường hợp tác an ninh giữa EU và Nhật Bản trước các mối mối đe dọa, song vẫn có những giới hạn xuất phát từ cả Nhật Bản và EU. Phía Nhật Bản bị ràng buộc bởi Hiến pháp hòa bình bất chấp những thay đổi quan trọng gần đây, trong khi chính sách quốc phòng và an ninh chung của EU chỉ phản ánh những gì các quốc gia thành viên sẵn sàng đạt được trong lĩnh vực này. Nội bộ một số quốc gia thành viên quan trọng nhất, trong đó có Pháp, khó có thể vượt ra những tuyên bố về nguyên tắc hợp tác an ninh EU - Nhật Bản, đặc biệt trong các lĩnh vực liên quan trực tiếp đến quân sự. Nhật Bản không thể tiến hành hành động

quân sự ở nước ngoài ngay cả trong khuôn khổ các hoạt động gìn giữ hòa bình của Liên hợp quốc. Về mặt chính trị, không chính phủ Nhật Bản nào có đủ tính hợp pháp để đẩy Lực lượng Phòng vệ Nhật Bản vào tình trạng nguy hiểm trong các hoạt động quân sự ở nước ngoài, gồm cả hoạt động chống cướp biển. Các hoạt động chung giữa EU và Nhật Bản trước hết nhằm khẳng định lợi ích khi đối mặt với mối đe dọa ảnh hưởng đến cả EU và Nhật Bản. Do đó, các yếu tố thiết yếu như: An ninh kinh tế, ngăn chặn khủng hoảng và hợp tác không gian có thể sẽ chiếm một vị trí quan trọng trong đề xuất xây dựng quan hệ đối tác an ninh và quốc phòng mới giữa Nhật Bản và EU; đồng thời, Nhật Bản sẽ là quốc gia châu Á đầu tiên mà EU thiết lập quan hệ đối tác kiểu này.

Khi đề cập đến lĩnh vực quốc phòng và an ninh châu Âu, Nhật Bản tiếp tục ủng hộ Tổ chức Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương (NATO) như một đối tác tự nhiên, dù EU đã phát triển tư duy chiến lược của riêng mình trong vài năm qua. Năm 2022, Thủ tướng Kishida Fumio trở thành Thủ tướng Nhật Bản đầu tiên tham dự Hội nghị thượng đỉnh NATO. Nhật Bản muốn mở rộng khu vực lợi ích của NATO sang châu Á. Vấn đề mở Văn phòng liên lạc của NATO tại Nhật Bản sẽ cho phép Nhật Bản khẳng định mình là đối tác đặc quyền trong khu vực, bất chấp nước này chỉ có những phương tiện hành động hạn chế ■

ĐẶNG TRƯỜNG SƠN

tóm lược và giới thiệu